

ДОВІДКА

«Про організацію роботи щодо соціального захисту дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, та запобігання негативним проявам у дитячому середовищі»

Конвенція ООН про права дитини визнає, що «дитині до повного і гармонійного розвитку її особистості необхідно зростати у сімейному оточенні, у атмосфері щастя, кохання, і розуміння». Україна, ратифікувавши Конвенцію, зобов'язується забезпечити дитині такий захист і турботу, що необхідні її благополуччю, для цього в країні здійснюються відповідні законодавчі й адміністративні заходи.

В Донецькій області розпорядженням голови облдержадміністрації щорічно затверджується Регіональний план заходів з виконання Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року. Розроблений і виконується План спільних заходів щодо попередження соціального сирітства, подолання дитячої бездоглядності та попередження негативних проявів у дитячому середовищі у Донецькій області на 2016 рік.

У зв'язку з цим, суттєво підвищується роль та значення професійної діяльності всіх установ, організацій, органів та служб, причетних до захисту прав дитинства.

Особливий акцент необхідно зробити на запобіганні соціального сирітства, яке в нинішніх умовах є найбільш актуальною проблемою у нашому суспільстві.

Насамперед соціальне сирітство – обумовлене, в більшості випадків, залишенням батьками дітей в пологових будинках, позбавленням батьків батьківських прав через злісне невиконання ними батьківських обов'язків.

А тому важливо усвідомлювати, що роботу щодо захисту дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, необхідно розпочинати з усією сім'єю. І важливо цілеспрямовано починати саме з тих проблем, від яких родина страждає найбільше та домогтися усвідомлення, в першу чергу батьками, основних причин, через які виникли проблеми.

В області службами у справах дітей, центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, закладами охорони здоров'я, навчальними закладами, відділами управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Донецькій області проводиться системна робота щодо збереження біологічної родини для дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

В теперішній час на обліку служб у справах дітей перебуває 891 дитина, що опинилася в складних життєвих обставинах. Це діти, які проживають у сім'ях, де батьки, ухиляються від виконання батьківських обов'язків, діти, які систематично самовільно залишають місця постійного проживання, діти, які зазнали фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства.

Із загальної кількості дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, найбільше дітей (**796**), які проживають в сім'ях, де батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків.

І хоча в умовах складної соціально-політичну ситуацію у нашому регіоні стрімкого росту бездоглядності й безпритульності дітей за останні два роки не відбулося, саме кількість дітей, які проживають в неблагополучних сім'ях, зростає. За період поточного року службами у справах дітей виявлено і взято на облік на **150** таких дітей більше, ніж за аналогічний період минулого року.

Кількість сімей, де батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків, складає **396**. Кожна друга сім'я перебуває під соціальним супроводом, який здійснюють центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Звичайно, було б дуже добре, щоб соціальним супроводом була охоплена кожна така сім'я.

Слід відзначити, що лише в містах: Вугледар, Дружківка, Костянтинівка, Новогродівка, Слов'янськ, у Бахмутському, Нікольському, Мангушському, Словянському та Великоновосілківському районах сім'ї стовідсотково охоплені соціальним супроводом.

Менше половини сімей з дітьми перебувають під соціальним супроводом в Краматорську, Лимані, Мионограді, Покровську, Мар'їнському та Олександрівському районах, а в таких містах, як Добропілля, Торезьк, Волноваському, Покровському та Ясинуватському районах жодна неблагополучна сім'я не перебуває під супроводом. Такий стан справ свідчить про низьку взаємодію місцевих служб у справах дітей та центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

З метою формування відповідального та усвідомленого батьківства, попередження раннього соціального сирітства в містах і районах зусиллями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді відділів охорони здоров'я організовано роботу шкіл відповідального батьківства, консультативних пунктів при жіночих консультаціях та пологових стаціонарах.

За період I півріччя 2016 року з **20** матерів, які мали намір відмовитись від новонародженої дитини, сім - залишили дитину на виховання у родині.

Дуже важливим є аспект швидкого реагування на складну ситуацію, яка склалася у родині, та має місце ризик вилучення дитини.

Протягом I півріччя 2016 року із **167 сімей**, де існував ризик вилучення **320** дітей **122** родини продовжили виховання **233** власних дітей.

Звичайно, що дуже важливим є проведення системної роботи щодо збереження біологічної сім'ї для дитини. Але якщо батьки не реагують на профілактичні заходи, попереджувальна та роз'яснювальна робота з ними не дає позитивних результатів, вимушено застосовуються більш суворі заходи впливу - це відібрання дітей від батьків без позбавлення їх батьківських прав, а також позбавлення їх батьківських прав та притягнення до кримінальної відповідальності.

Так, протягом I півріччя 2016 року позбавлено батьківських прав **183** батька у відношенні **203** дітей, що у порівнянні з аналогічним періодом 2015 року на **70** батьків (62 %) та на **72** дитини (35 %) більше.

З метою своєчасного виявлення неблагополуччя в сім'ях, запобігання бездоглядності серед дітей та вилучення їх з негативного середовища, службами у справах дітей спільно з територіальними підрозділами Національної поліції, навчальними, лікувальними закладами, ЦСССДМ

систематично проводять профілактичні рейди: «Сім'я», «Діти вулиці», «Канікули», «Вокзал».

Станом на сьогодні проведено **688** рейдів, під час яких виявлено **305** дітей (на 92 дитини більше порівняно з минулорічним показником).

В ході рейдів вилучено з несприятливого середовища **175** дітей (порівняно з аналогічним періодом 2015 року більше на **43** дитини), з яких майже кожна друга дитина потребувала термінової допомоги, а саме: **99** дітей влаштовано до центрів соціально-психологічної реабілітації для дітей, **38** дітей влаштовано до закладів охорони здоров'я, **38** дітей повернено у біологічну сім'ю.

Найбільш ефективно організована та скоординована робота щодо виявлення дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, **службами у справах дітей Вугледарської, Добропільської, Лиманської, Маріупольської, Мирноградської, Покровської, Торецької міських рад, Бахмутської, Великоновосілківської, Мар'їнської та Нікольської райдержадміністрацій.**

Співробітниками уповноважених підрозділів Національної поліції до батьків, які не виконують обов'язки щодо виховання своїх дітей, недбале ставлення до дитини що, зазвичай, призводить до їхнього бродяжництва, за даний період вже притягнуто до адміністративної відповідальності **1561** батька. **Порушено 11 кримінальних справ** за невиконання батьками обов'язків по догляду за дитиною, що призвело до тяжких наслідків, **дві кримінальні справи** за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом.

Тривогу викликає збільшення кількості заяв та повідомлень щодо розшуку безвісти зниклих дітей – 279 (+47), що на 16,8% більш ніж за аналогічний період минулого року.

В поточному році розшукувалась **229 (+86)** (що на **37,5%** більш ніж за аналогічний період минулого року) дітей, які самовільно залишили сім'ї. До батьків, які не виконують обов'язки щодо виховання своїх дітей застосовувались заходи адміністративного впливу.

Завдяки оперативним заходам **92 %** дітей було розшукано за «гарячими слідами» - **257 (+106)**. Залишок не розшуканих дітей за підсумками червня 2016 року склав **16 (+ 1)** осіб.

Бюлетені на не розшуканих неповнолітніх з їх фотографіями, які направляються в управління Національної поліції інших областей, «Магнолія ТВ» та волонтерам.

В контексті сказаного, є необхідністю повернути практику оперативного повідомлення служб у справах дітей про зниклих дітей та дітей, які самовільно залишили домівки або інші місця постійного проживання для того, щоб своєчасно можна було з'ясувати причини та умови, які сприяли таким явищам та координації дій щодо їх усунення. Звертаємо увагу на це управління превентивної діяльності Головного управління Національної поліції в Донецькій області.

Зменшилась кількість дітей, які самовільно залишають дитячі та лікувальні заклади. За 8 місяців цього року їх було **29**, проти **46** за аналогічний період 2015 року. Ця цифра для нас все одно значна, тому що залишивши заклад, діти наражають своє життя на небезпеку. **Найбільше дітей**

самовільно залишали санаторно-оздоровчий центр соціальної реабілітації «Смарагдове місто» (7).

Одинадцять дітей, поміщені на лікування з дитячих закладів, залишали лікувальні заклади **в містах Бахмут, Добропілля, Слов'янськ, Торецьк.**

Щорічно в області проводиться **Всеукраїнський профілактичний захід «Урок»**, основним завданням якого є: надання дітям з сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, адресної допомоги в підготовці до нового навчального року та осінньо-зимового сезону; виявлення дітей шкільного віку, не охоплених навчанням на початок навчального періоду, усунення причин та умов, що спричиняють дитячу бездоглядність, та здійснення соціального захисту соціального захисту виявлених дітей.

За оперативними даними міст та районів станом на **10.09.2016 в області** виявлено **20** дітей, які з різних причин не були охоплені навчанням. Вже повернено на навчання **чотверо** дітей. На сьогодні місцезнаходження **8** дітей невідоме, адміністраціями навчальних закладів направлені інформації до територіальних підрозділів Національної поліції щодо їх розшуку. Робота з виявлення дітей, що не навчаються, їх подальшого влаштування та надання їм необхідної допомоги триває.

Не зменшується актуальність проблеми подолання насильства та жорстокого поводження з дітьми.

Якщо упродовж всього 2015 року була надана допомога **65** дітям, які постраждали від різних видів насилля, то вже протягом першого півріччя поточного року **85** дітей, які зазнали насильства та жорстоке поводження, отримали медичну, психологічну, правову допомогу фахівців.

Спеціалістами центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді області надається комплексна соціальна, психологічна, педагогічна, медична, правова та інші види допомоги таким дітям, а також проводиться психолого-педагогічна корекція та реабілітація з урахуванням їх індивідуальних потреб.

Зусиллями служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, управлінь та відділів у справах сім'ї та молоді, навчальних закладів, управління превентивної діяльності Національної поліції організовано проведення профілактичних заходів щодо попередження насильства в сім'ях та поза нею. Це і виступи на батьківських зборах, і лекції для учнів навчальних закладів, круглі столи за участі дітей, батьків та ЗМІ.

Паралельно проводиться індивідуальна профілактична робота і з батьками та іншими особами, які вчинили насильство або жорстоко поводитися з дітьми. Крім того, до кримінальної та адміністративної відповідальності притягнуто **13** осіб, які вчинили фізичне насильство над своїми дітьми.

З метою створення системи профілактики недопущення різних форм жорстокого поводження з дітьми в навчальних закладах області запроваджено викладання навчальної програми з питань запобігання торгівлі людьми «Особиста гідність. Безпека життя. Громадська позиція» Психологічною службою освіти продовжується робота з дітьми щодо впровадження в загальноосвітніх навчальних закладах шкільної медіації з метою примирення і порозуміння, розробляються методичні інформаційно-довідкові матеріали на

допомогу педагогічним працівникам, батькам, учням щодо попередження протидії насильства в сім'ї.

Департамент освіти і науки облдержадміністрації, управління (відділи) освіти міських рад та райдержадміністрацій постійно проводять інформування населення про безпеку дітей через мережу Інтернет, та веб-сайти.

Службою у справах дітей постійно здійснюється моніторинг загибелі дітей. В першому півріччі внаслідок суїцидів, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, нещасних випадків загинуло **15 дітей**. Позитивним є те, що в порівнянні з минулим роком, за цей період, удвічі зменшилася кількість дитячих суїцидів (**два випадки у містах: Лиман та Дружківка**). Разом з тим, у місті Торезьк стався трагічний випадок загибелі малолітньої дитини внаслідок нанесення матір'ю тяжких тілесних ушкоджень (мати засуджена на тривалий термін позбавлення волі, але дитини вже немає). **Це питання координації роботи та взаємодії щодо раннього виявлення складних життєвих обставин в сім'ях з дітьми на місцях.**

Не дивлячись на проведення заходів, спрямованих на формування у дітей відповідального ставлення до свого життя та здоров'я, безпечного відпочинку під час канікул, залишається високим рівень дитячої смертності через нещасні випадки (**12 випадків**). Найбільше таких випадків сталося у місті **Селидові (3)** та **Мар'їнському районі (3)**.

Значну роль у соціальному захисті дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, відіграють центри соціально-психологічної реабілітації дітей, які надають комплексну допомогу дітям і їх батькам.

Стабільне зменшення кількості бездоглядних дітей в Донецькій області відображає й зменшення кількості дітей, влаштованих до центрів соціально-психологічної реабілітації для дітей.

На підконтрольній українській владі території залишилося **сім** центрів соціально-психологічної реабілітації дітей: в містах Добропілля, Торезьк, Краматорськ, Лиман, Слов'янськ, Авдіївка та у Великоновосілківському районі.

Фактично працюють лише **шість** закладів (центр в м. Авдіївка з серпня 2014 року не здійснює прийом дітей з причини небезпеки для їх життя та здоров'я).

У I півріччі 2016 року в закладах соціального захисту дітей Донецької області перебувало **411** дітей, які потребували допомоги та підтримки з боку держави, у 2015 році їх кількість за аналогічний період становила **675**.

Про ефективність адаптації дітей до сімейного оточення, проведення успішної реабілітації, спрямованої на адаптацію дітей до сімейного оточення, свідчить той факт, що з **213**, які вибули із центрів, **156 (73%)** повернулися на виховання до рідних батьків.

Окрім закладів комунальної власності соціального захисту для дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, в області надають допомогу дітям **чотири центри, які створені і утримуються благодійними фондами та громадськими організаціями, в містах Маріуполь, Покровськ, Слов'янськ, розрахованих на 158 місць.**

Впродовж поточного року в них вже надано допомогу **178** дітям та підліткам.

Діти в цих закладах перебувають виключно за заявою батьків із сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Принагідно треба сказати, що за Програмою розвитку ООН при фінансовій підтримці уряду Японії в партнерстві з регіональною і місцевою владою у благодійній організації Центр допомоги дітям “Отчий дім” м. Покровська був реалізований проект вартістю 2,3 млн. грн. За рахунок цих коштів добудовано другий поверх будівлі, мансардне приміщення. Здійснено ремонт харчоблоку, у приміщеннях, де діти живуть, обладнані спеціальні кімнати для виконання домашніх завдань, відпочинку. Всі кімнати обладнані новими меблями, що створює затишок і комфортне проживання дітей. В квітні 2016 року відбулося урочисте відкриття відремонтованого закладу.

Особливої уваги завжди потребувало і потребуватиме вирішення проблем дітей, які перебувають у конфлікті з законом.

За 8 місяців 2016 року на території Донецької області неповнолітніми та за їх участю скоєно **329** злочинів, що на **34** або **9 %** менше ніж за аналогічний період минулого року.

Проте, незважаючи на позитивну тенденцію, **майже половину (160)** скоєних злочинів склали тяжкі та особливо тяжкі.

У скоєнні злочинів приймали участь **216** неповнолітніх осіб, з них: **149-** це учні шкіл та професійно-технічних закладів.

Зростання рівня злочинності серед неповнолітніх спостерігається у містах: Вугледарі, Добропіллі, Костянтинівці, Покровську, Слов'янську та Мар'їнському районі.

Двадцять п'ять злочинів скоєно у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а тому необхідно звернути увагу на ефективність системи профілактичної роботи серед дітей та батьків щодо виявлення факторів ризику виникнення алкогольної та наркотичної залежності у дітей, роботи закладів охорони здоров'я атестованих на звання «Клініка доброзичлива до дитини», мережі центрів (відділень, кабінетів) медико-соціальної допомоги дітям та молоді «Клініка, дружня до молоді».

Аналіз злочинності свідчить про те, що потрібен послідовний процес виховання підлітка в сім'ї, школі, суспільстві. І починати необхідно, як вже було сказано, з сім'ї, де дитина перебуває найбільше часу і формується як особистість. Значною мірою проблема полягає у безвідповідальності батьків, незалежно від причин, які її зумовили, та якості проведення виховної профілактичної роботи з дітьми та їх батьками.

З цією метою відділом ювенальної превенції Головного управління Національної поліції щомісячно аналізуються причини та умови скоєння неповнолітніми злочинів.

За результатами проведеного аналізу підрозділами Національної поліції до управління освіти та науки, служби у справах дітей, центру соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді спрямовано **121** подання про усунення причин і умов, які сприяли скоєнню злочинів.

Спільно зі службою у справах дітей, управлінням сім'ї та молоді, департаментом освіти і науки проведені **три наради** в облдержадміністрації,

на яких розглядалися питання взаємодії з організації проведення профілактичної роботи з дітьми.

В закладах освіти діють ради профілактики, до роботи яких задіяні самі учні.

Вважаємо, що значну роль у попередженні дитячої злочинності вже відіграє, а може відігравати ще більше, дитяча **Громадська організація «Молодіжна Ліга майбутніх поліцейських»**. А тому необхідно активно популяризувати діяльність Ліги, провести її презентації у кожному місті/районі, забезпечити широке висвітлення діяльності Ліги у засобах масової інформації.

Занепоєння викликає зростання кількості злочинів, які скоюються відносно самих неповнолітніх (скоєно **287** злочинів, що на **75** злочинів більше, ніж за аналогічний період 2015 року). Управлінню превентивної діяльності Національної поліції необхідно не послаблювати роботу і серед батьків та дорослих осіб, вживати всіх заходів для притягнення їх до адміністративної відповідальності за вчинення протиправних дій відносно дітей.

У 2014 році наш регіон, як і вся Україна, вперше зіштовхнувся з реальною проблемою захисту прав дітей, які постраждали внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів.

З початку проведення на території області антитерористичної операції в системі соціального захисту дітей області першочергової допомоги з боку органів державної влади та місцевого самоврядування потребували діти, які опинилися в зоні проведення збройного конфлікту, діти, переміщені з тимчасово окупованої території України та території проведення антитерористичної операції.

Наразі на законодавчому рівні питання про надання відповідного статусу дітям лише вирішується. Разом з тим, комплекс заходів, спрямованих на соціальну адаптацію та захист таких дітей здійснюється вже сьогодні, тому що вони, як ніхто, опинилися у складних життєвих обставинах.

За результатами проведеної оцінки потреб дітей та сімей даної категорії з'ясовано, що основні їх запити стосуються вирішення питань оформлення та відновлення документів, оздоровлення дітей, отримання психологічної підтримки, гуманітарної та матеріальної допомоги.

Актуальними залишаються питання відносно працевлаштування батьків, забезпечення сімей житлом.

Службами у справах дітей міських рад та райдержадміністрацій виявлено та взято на облік 13 дітей з внутрішньо переміщених сімей, в яких батьки ухиляються від виконання батьківських обов'язків. З метою соціального захисту дітей у цих сім'ях, батькам надається допомога в оренді житла, працевлаштуванні, оформленні дітей в школу, дитячі садочки. Таким сім'ям з дітьми постійно надається благодійна допомога у вигляді одягу, взуття, продуктів харчування. Дані про такі сім'ї передані до благодійних та волонтерських організацій, які опікуються внутрішньо переміщеними особами.

Спільними зусиллями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, управління у справах сім'ї та молоді, центрів зайнятості, управління охорони здоров'я, департаменту освіти і науки вирішуються проблеми взяття

на медичний облік, організації навчання, оздоровлення дітей, охоплення їх дошкільною та позашкільною освітою сприяння працевлаштуванню батьків.

Дуже актуальною у вирішенні питань дітей та сімей, які постраждали від збройного конфлікту, надання їм всебічної підтримки та допомоги - є співпраця з громадськими, благодійними, волонтерськими організаціями, в тому числі і міжнародними.

Обласним центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за підтримки Міжнародного благодійного фонду "Українська фундація громадського здоров'я" в п'яти містах і районах області створено мобільні бригади для надання консультацій, здійснення соціального супроводу та обслуговування сімей з дітьми, які вимушено переселились із зони АТО.

За підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) організовано роботу цілої низки Центрів підтримки сім'ї.

Службою у справах дітей облдержадміністрації завдяки БФ «Датська Рада біженців» та БФ «Розвиток України» проведено чотири дводенні семінари для спеціалістів служб у справах дітей північної і південної зони щодо захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту.

З метою захисту дітей, у разі виникнення загрози їх життю та здоров'ю через проведення бойових дій, розроблено і затверджено плани евакуації дітей з усіх закладів стаціонарного перебування, розташованих на території області, підконтрольній органам української влади.

Службою у справах дітей облдержадміністрації проводиться щотижневий моніторинг ситуації щодо дітей, які проживають в населених пунктах на лінії зіткнення.

В умовах децентралізації не можна залишити поза увагою питання активізації участі територіальної громади у захисті прав дітей, особливо дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

В області вже створено три територіальні громади: Лиманська, Черкаська, Октябрська. При утворенні Лиманської територіальної громади реорганізовано і приєднано до цієї громади 12 сільських та селищних рад. На її території громади також функціонує центр соціально – психологічної реабілітації дітей, де щорічно проходять реабілітацію до 130 дітей, які опинилися в складних життєвих обставинах, не тільки з міста Лиман, а й з інших міст і районів області. На цій території є всі необхідні структурні підрозділи, які здійснюють соціальний захист дітей.

У Черкаській громаді, де дитяче населення складає майже 1,5 тисячі (1488 осіб), створено сектор із соціальних питань у справах дітей, молоді, фізкультури та спорту. Призначено на посаду завідувача сектору.

В Октябрській територіальній громаді - де на сьогоднішній день проживає 476 дітей, завдання державної політики з питань захисту прав та інтересів дітей продовжує здійснювати служба у справах дітей Добропільської райдержадміністрації.

Вважаю, що нам, обласним структурам, необхідно надати організаційно-методичну допомогу цим двом об'єднаним територіальним громадам для створення механізму забезпечення захисту прав дітей та надання соціальних послуг сім'ям з дітьми.

Підсумовуючи сказане, можна визначити основні пріоритети задля ефективної та налагодженої роботи структурних підрозділів облдержадміністрації, інших державних органів, громадських організацій в сфері соціального захисту дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, запобіганні негативних проявів у дитячому середовищі:

- **насамперед – це взаємодія та координація зусиль всіх причетних до вирішення проблем дитинства структур, спрямованих на забезпечення конституційних прав і законних інтересів дітей;**
- **виявлення на ранній стадії сімей, які неспроможні або не бажають виконувати виховні функції, та забезпечення захисту прав дітей, які виховуються в таких сім'ях; проведення реабілітаційної роботи з біологічними батьками дітей;**
- **проведення постійного моніторингу динаміки кількості внутрішньо переміщених дітей, сімей з дітьми, проведення оцінки їх потреб з метою надання адекватної адресної допомоги та послуг;**
- **важливим чинником для забезпечення успішної реалізації з питання попередження насильства в сім'ї та поза нею, жорстокого поводження з дітьми є проведення інформаційно-просвітницької роботи та превентивних заходів з протидії насильству в сім'ї серед населення, учнівської молоді, запобігання правопорушень, алкоголізму та наркоманії в дитячому середовищі;**
- **активне залучення до вирішення проблем дітей та сімей з дітьми неурядових організацій (громадські, благодійні), діяльність яких спрямована на вирішення інтересів дітей.**